

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNIMIESZKANOWEJ

R. VII:2009

Nr 32 (224)

Data odczytu: 4.11.2009

Data wydania: 4.11.2009

784. spotkanie

Marek Szajerka

Fontanna na Rybnym Rynku, jako zabytek małej architektury.

Fontanna na Rybnym Rynku należy niewątpliwie do najciekawszych przykładów zabytkowej małej architektury w Grudziądzu. Jednak historia jej powstania jest mało znana. Krótką informację prasową na temat jej powstania podałem w komunikacie prasowym, zamieszczonym w Gazecie Grudziądzkiej Nr 17:1998. Następnie ten komunikat rozbudowałem w poście, zamieszczonym w 28.01.2006 r. na Portalu Miasta Grudziądza, w ramach cyklu odcinków Sobót z Zabytkiem. Jest to odcinek 36, „Zabytek monachijskiej secesji na Rybnym Rynku”. Tytuł jest podobny, jak w komunikacie zamieszczonym w Gazecie Grudziądzkiej „Zabytek monachijskiej secesji – fontanna na Rybnym Rynku”. Podstawowym i jedynym źródłem informacji o budowie Fontanny są jej akta budowlane. Są one przechowywane w Archiwum Państwowym w Toruniu, w zespole Akta Miasta Grudziądza, Wydział Budowlany, sygnatura 245.

Określenie stylu fontanny jest zapewne dyskusyjne i nie on jest w tej prelekcji najistotniejszy. Kwestią pierwszoplanową jest wskazanie autorstwa projektu fontanny i jego realizatorów. Natomiast kwestia pochodzenia wzorca dla fontanny leży już w sferze przypuszczeń prelegenta. Będzie ono również tu zaprezentowane.

Zagospodarowanie Rybnego Rynku pod kątem małej architektury datuje się dopiero na początek XX w. Dopiero na przełomie września i października 1901 r. Magistrat podjął decyzję o budowie studni na Rybnym Rynku dla potrzeb handlarzy ryb. Decyzja ta zapadła ostatecznie 15 października 1901 r. Między rokiem 1901 a 1912 nie ma w aktach budowlanych, dotyczących fontanny, zwanej wówczas studnią, istotnych informacji. Zapewne, jak podał p. E. Chmielewski w opracowaniu „100 lat Wodociągów w Grudziądzu 1899-1999”, w 1901 r. na Rybnym Rynku ustawiono hydrant, zasilany z sieci wodociągowej.

Przełomem w zagospodarowaniu Rybnego Rynku było pismo Magistratu do Bawarskiego Muzeum Narodowego w Monachium z 1912 r. w sprawie zgodnego z tradycją historyczną zagospodarowania Rynku Rybnego. W odpowiedzi na nie 22.11.1912 r. Muzeum w Monachium przekazało swoje propozycje w sprawie zagospodarowania Rybnego Rynku, podając trzy warianty fontann, typowych dla architektury niemieckiej. Już 13 listopada salon sztuki Josefa Windhagera z Monachium przesłał gotową ofertę fontanny. Jednak Magistrat wybrał indywidualny projekt dla Grudziądza, wykonany przez renomowaną firmę z Berlina, Zeidler & Wimmel, założoną w 1776 r. Firma ta ma na swoim koncie takie obiekty jak: Brama Brandenburska, Kolumna Zwycięstwa, gmach Reichstagu w Berlinie, Zamek Cesarski w Poznaniu. Projekt wykonała filia firmy w Bunzlau, obecnie Bolesławiec Śląski.

Więcej informacji o tej firmie, istniejącej nadal można uzyskać na stronie internetowej firmy

<http://www.zeidler-wimmel.de>

oraz Wikipedii [http://de.wikipedia.org/wiki/Zeidler & Wimmel](http://de.wikipedia.org/wiki/Zeidler_%26_Wimmel)

Zdjęcia modelu fontanny firma Zeidler & Wimmel przesłała już do Grudziądza 15 stycznia 1913 r. Początkowo kolumna była zwieńczona pękiem kwiatowym i taki był początkowo na kolumnie. Dowodem tego są zdjęcie i pocztówka tak wykonanej fontanny. Na zachowanym zdjęciu modelu glinianego fontanny zwieńczenie kolumny jest przekreślone. W salonie sztuki Josefa Windhagera z Monachium zamówiono putto chłopca z rybą.

Była również oferta putta chłopca z delfinem. Model gliniany fontanny nie zawierał detali balustrady ani armatury wodnej.

Armaturę wodną wykonała firma Alfreda Bertrama z Grudziądza. Dokładny projekt balustrady wykonała również firma cementowa z Grudziądza w maju 1913 r. Można przyjąć, że w pierwszej wersji fontanna została wykonana na przełomie 1913-1914 r. Zachowana zszyta teczka akt budowlanych fontanny na Rybnym Rynku dotyczy okresu 1901-1915. Czyli najpóźniej w 1915 r. zostało wymienione zwieńczenie kolumny na putto chłopca z rybą.

W sferze domysłów jest natomiast inspiracja dla tej fontanny. Możliwe, że jednym z pierwowzorów, z uwagi na kontakty Magistratu z Monachium jest Kolumna Matki Boskiej (Mariensäule) na Marienplatz w Monachium, zbudowanej w 1638 r. na pamiątkę końca szwedzkiej inwazji. Nie bez znaczenia jest fakt, że ten plac też był Rynkiem Rybnym i niedaleko tej kolumny jest fontanna z rybą, wybudowana w latach 1862-65, zrekonstruowana w 1954 r. po zniszczeniach wojennych. Lampiony przy Kolumnie Matki Boskiej mogły być inspiracją dla waz na balustradzie fontanny na Rybnym Rynku. Obecnie jednej wazy brakuje.

Na zakończenie można dodać, iż fontanna przy Młynie pod Orłem jest zapewne dziełem firmy August Gerber Kunstanstal für Klassische Bildwerke G.m.b.H. z Kolonii nad Renem. Również ją zaprojektowano na przełomie 1913/1914 r. W tym przypadku ostateczna wersja bardzo różni się od pierwotnego projektu. Firma zaproponowała ta figurę stojącej kobiety w otoczeniu kolumn. W przypadku realizacji projektu fontanna byłaby rozpoznawalna, jak Bydgoska Łuczniczka. Akta dotyczące tej fontanny posiadają sygnaturę 246. Zszyta teczka dotyczy lat 1913-1919.

Niewątpliwie, z uwagi na wybitnych projektantów, grudziądzkie fontanny zasługują na monograficzne opracowanie i jego druk w Roczniku Grudziądzkim. Również należałoby przywrócić zniszczoną wazę na balustradzie fontanny przy Rybnym Rynku.

Te fontannę opiewał również w wierszu Ryszard Milczewski-Bruno:

Rybnny Rynek

*Ludzie jak ryby pozbawione łusek
wypływają z ulic
na dno rynku*

*Na kamiennym słupie
z betonową rybą zrosnięty
chłopczyk*

*Senast
niesie głowę wyżej
niż mu sięga kark*

*A w bramie –
jak pałka tataraku –
egoista
patrzy w lustro
by nie zgubić siebie*

*Kot
z wzorem nocy w oczach
parabolą pleców
zamknął w suterynie okno*

*i rekinem
przeplłynął tramwaj
przyszła kobieta
i sprzedaje watę z cukru na patyku
za jedną złotówkę
chłopiec chciałby zejść*

*a ryba betonem
trzyma go w nieskończoność*

[Przedruk z: Komitet Obywatelski „Solidarność” Gazeta Grudziądzka Listopad 1989]

(L.B.S.)

Redakcja: *Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.*